विद्यालयमा वितरण हुने छात्रवृत्ति र त्यसको सिकाइमा प्रभाव

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र संकाय पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन
विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्ष (कोड नं. ५९८)
को आवश्यकता परिपुर्तिको लागि प्रस्तुत
शोध-पत्र

प्रस्तुतकर्ता
हर्कजुङ श्रेङ
एम.एड. दोस्रो वर्ष
क्याम्पस रोल नं. १
परीक्षा रोल नं. २१८००८८
त्रि.वि. दर्ता नं. ४२८३८-९५
जनता बहुमुखी क्याम्पस
इटहरी, सुनसरी

२०७४

विद्यालयमा वितरण हुने छात्रवृत्ति र त्यसको सिकाइमा प्रभाव

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र संकाय पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन
विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्ष (कोड नं. ५९८)
को आवश्यकता परिपुर्तिको लागि प्रस्तुत
शोध-पत्र

प्रस्तुतकर्ता
हर्कजुङ श्रेङ
एम.एड. दोस्रो वर्ष
क्याम्पस रोल नं. १
परीक्षा रोल नं. २१८००८८
त्रि.वि. दर्ता नं. ४२८३८-९५
जनता बहुमुखी क्याम्पस
इटहरी, सुनसरी
२०७४

त्रि.वि. दर्ता नं. ४२८३८-९५ शोधपत्र बुझाएको मिति २०७४/११/०६
परीक्षा रोल नं. २१८००८८, शोध स्वीकृति मिति २०७४/१२/२१

प्रतिवद्धता

म शोद्यार्थी हर्कजुङ श्रेङ यो प्रतिवद्धता जाहेर गर्दछु-प्रस्तुतशोधपत्र मेरो मौलिक अनुसन्धानहो । यस शोधकार्यमा कसैको सामग्रीहरु अनधिकृत रुपमा प्रयोग गरीएको छैन । यस्तो गरिएको पाइएमा नियम अनुसार जुनसुकै प्रक्रिया मेरो लागि मान्य हुनेछ ।

मिति : वि.स.२०७४/इ.सं. २०१७

शोधार्थी

हर्कजुङ श्रेङ

फोन नं. : ०२५-५८००६४, ५८१३००

जनताबहुमुखीक्याम्पस

इटहरी, सुनसरी

स्थापना : २०४५

(त्रिभुवनविश्वविद्यालय र उ.मा.शि.परिषद्बाट सम्बन्धनप्राप्त)

विज्ञान, व्यवस्थापन, मानविकीतथाशिक्षाशास्त्र सङ्काय

प.सं. :

च.नं. : मिति : २०७४/ /

शोधनिर्देशकको सिफारिस

यस क्याम्पसको पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन शिक्षा विभाग अन्तर्गत शोधार्थी हर्कजुङ श्रेङले पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन शिक्षा विषयमा स्नाकोत्तर उपाधिका लागि प्रस्तुत सामुदायिक **विद्यालय तहमा वितरण हुने छात्रवृति र त्यसको प्रभावकारीता**को अनुसन्धान मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । प्रस्तुतशोध-पत्र सम्बन्धित तहको शोधपत्र तयारीका निमित्व उपयुक्त भएकोले आवश्यक मूल्याङ्कका लागि सिफारिस गर्दछु ।

शोध निर्देशक

टोलनाथ काफ्ले

कृतज्ञता

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षालय शिक्षाशात्र संकाय, पाठ्यक्रम तथा मुल्याङ्कन विभाग अर्न्तगत स्नाकोत्तर तह (एम.एड) द्धितीय बर्षको आवश्यकता परिपूर्तिका लागि विभागको निर्देशन अनुसार प्रस्तुत **"बिद्यालयमा वितरण हुने छात्रवृति र त्यसको सिकाईमा प्रभाव"** शिर्षकमा अध्ययन अनुसन्धान पुरा गरी सो को शोधपत्र प्रस्तुत गरीएको छ । सर्वप्रथम यो शोध प्रतिवेदन लेखनका लागि व्यवस्थापन कार्य मिलाई अध्ययनको सुनौलो मार्ग दर्शन गरिदिनु भएकोमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विभाग जनता बहुमुखी क्याम्पस इटहरी प्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

यस शोध कार्यमा प्रस्तावना तयार गर्ने देखि लिएर शोध प्रतिवेदन लेखन कार्य समाप्त नहुन्जेल सम्म महत्वपूर्ण निर्देशन, सल्लाह, सुझाव, हौसला र मार्गदर्शन प्रदान गर्नुहुने शोध निर्देशक तथा विभागीय प्रमुख उपप्रध्यापक आदरणीय गुरु श्री टोल नाथ काफ्ले ज्यू प्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । शोधकार्य लेखनका लागि आवश्यक प्रशासनिक तथा व्यवस्थापकीय पक्ष मिलाई सहयोग गर्नुहुने क्याम्पस प्रमुख श्री भोजराज श्रेष्ठ ज्यू र शोधपत्र तयारीका क्रममा आवश्यक सल्लाह, सुझाव दिनु हुने आदरणीय गुरु शान्तिराम दहाल ज्यू र पुस्तकालय कर्मचारी, सम्वन्धित विद्यालयका प्र.अ., शिक्षक, विधार्थी, स्रोत व्यक्ति र सक्रिय रुपमा विशेष सहयोग पुऱ्याउने मेरा मित्रश्री लिला अङ्वोहाङ प्रति पनि आभार व्यक्त गर्न चाहान्छु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रलाई व्यस्त समयको बावजुद पनि शोधपत्र टाइप गरी पूर्ण रुपले सहयोग गर्नुहुने चिरिन्जिवी चोङ्वाङज्यू लाई पनि धन्यवाद नदिइ रहनु सक्दिन ।

हर्क जुङ श्रेङ

सोधसार

सामुदायिक विद्यालयमा वितरण गरिने छात्रवृत्ति त्यसको सिकाइमा प्रभाव शीर्षकको यस अध्ययनको मुख्य उद्देश्य छात्रवृत्ति कार्यक्रमको शैक्षिक उपलब्धीमा पारेको प्रभाव लेखाजोखा गर्न रहेको छ ।

अध्ययनको उद्देश्य पुरा गर्न ताप्लेजुङ जिल्ला मैवाखोला स्रोत अन्तर्गत मौवाखोला गाउँपालिकामा रहेको दुई वटा माध्यमिक र दुईवटा आधारभूत विद्यालयहरू छनौट गरिएको छ । सुचना सुरुवात गर्नका लागि सोही विद्यालयहरूका प्र.अ., शिक्षक, विद्यार्थी, स्रोतव्यक्ति नमुनाका रुपमा छनोट गरिएको छ । परिमाणात्मक तथ्याङ्कहरू अन्तर्वार्ता प्रश्नावली, छलफल, स्थलगत अध्ययनको माध्यमबाट सङ्कलन गरिएको छ । माथि उल्लेखित स्रोतहरूबाट प्राप्त तथ्याङ्कको व्याख्या विश्लेषण परिमाणात्मक तथा गुणात्मक विधिबाट गरिएको छ ।

अध्ययनको निष्कर्षले छात्रवृत्तिले विद्यार्थीहरूको सिकाई उपलब्धी बढेको देखिएता पनि सन्तोषजनक छैन । किनभने अध्ययन गरिएका विद्यालयका कतिपय कक्षाहरूमा छात्रवृत्ति नपाउने विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धी छात्रवृत्ति पाउने विद्यार्थी भन्दा बढी छ । यसको प्रमुख कारण प्राथमिक तहका विद्यार्थीहरू र तीनका अभिभावकले छात्रवृत्तिको तात्पर्य नबुझेको अवस्था छ जसको फलस्वरुप सामुदायिक विद्यालयमा छात्रवृत्तिको प्रभाव न्यून देखिन्छ तर छात्रवृत्तिले विद्यार्थी भर्ना दरमा भने बृद्धि भएको छ । छात्रवृत्ति स्वरुप पाएको रकम विद्यार्थीहरूले पोसाकमा पनि खर्च भएकाले यसले बालबालिका सरसफाइको स्थितिमा सुधार ल्याएको छ । शिक्षक, प्र.अ., स्रोत व्यक्ति धारणा अनुसार छात्रवृत्ति शैक्षिक सत्रको अन्त्यमा वितरण गर्नुपर्ने र रकम वृद्धि गर्नुपर्ने धारणा विश्लेषणबाट प्राप्त भएको छ । छात्रवृत्ति रकमको प्रयोग विद्यार्थीको पढाईमा सहयोग पुग्ने काममा नै खर्च गर्ने गरेको अभिभावकहरूको प्रतिक्रियाबाट पत्ता लागेको छ । सामुदायिक विद्यालयमा छात्रवृत्ति वितरण कतिपय विद्यालयमा औपचारिक समारोह बिना नै वितरण गर्ने गरेको साथै सामुदायिक विद्यालय तहमा सम्पूर्ण विद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति वितरण गर्नुपर्ने धारणा अनुसन्धानबाट प्राप्त भएको छ ।

छात्रवृत्तिको प्रभावकारिता अझ बृद्धि गर्न विद्यार्थी छनोट गर्दा सामुदायिक विद्यालयमा छात्रा, दलित, सिमान्तकृत नभनी समग्रमा गरिबीको स्तर, नियमितता, सिकाइ उपलब्धी, लगानशीलता, अनुशासनलाई समेत आधार मान्नुपर्ने सुझाव प्राप्त भएको छ । छात्रवृत्तिको कोटो विद्यार्थी

सङ्ख्याको आधारमा उपलब्ध गराई रकमलाई विद्यार्थीहरूको शैक्षिक आवश्यकता अनुसार आवश्यक शैक्षिक सामग्री वर्षभरीमा लागि पुग्ने गरी वृद्धि गरिनुपर्ने, छात्रवृत्ति रकमको सदुपयोगका लागि सम्बन्धित विद्यार्थी एवम् अभिभावकलाई सचेत गराउनु पर्ने, छात्रवृत्ति वितरणको प्रभावकारी निरिक्षण, अनुगमन र नियन्त्रणका लाीग संयन्त्र निर्माण गरिनुपर्ने, वितरण प्रणाली पारदर्शी, प्रचारमुलक जिम्मेवारीपूर्ण हुनुपर्ने र प्रभावकारीता वृद्धि गर्न सम्बन्धित विद्यार्थी, अविभावक, शिक्षक प्र.अ. स्रोत व्यक्ति र अन्य सरोकारवालाहरूको सकारात्मक भावनाको विकास गर्न आवश्यक रहेको कुरा अध्ययनले सिफारिस गर्दछ ।

विषय सूची

विषय सूची पेज नं.

अध्ययन शिर्षक क

अध्ययनको उपशिर्षक ख

प्रतिबद्धता पत्र ग

सिफारिस पत्र घ

स्वीकृती पत्र ङ

कृतज्ञता पत्र च

शोधसार छ

संक्षिप्त शव्दावली ज

परिच्छेद-एक

परिचय

१.१. अध्ययनको परिचय १

१.२. समस्याका कथन ३

१.३. अध्ययनको औचित्य ४

१.४. अध्ययनको उद्देश्य ५

१.५. अध्ययनको सिमा ५

१.६. शब्दावलीको परिभाषा ५

परिच्छेद-दुई

शैद्धान्तिक खाका तथा साहित्यको पुनरावलोकन

२.१. अध्ययनको सैद्धान्तिक खाका ७

२.२. सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन ८

परिच्छेद-तीन

अध्ययनको ढाँचा र विधि

३.१. अध्ययनको ढाँचा ११

३.२. अध्ययनको जनसङ्ख्या १२

३.३. नमूना छनौटप्रक्रिया १२

३.४. तथ्याङ्कका स्रोतहरु १२

३.४.१. प्राथमिक स्रोत १२
३.४.२. द्वितीय स्रोत १२
३.५. अध्ययनका साधानहरुको निर्माण १२
३.५.१ प्रश्नावली १२
३.५.२ समूह छलफल १३
३.५.३ सर्वेक्षण फारम १३
३.६. साधनको वैधतानिर्धारण १३
३.७. तथ्याङ्क संकलनप्रक्रिया १३
३.८. तथ्याङ्क विश्लेषण र प्रस्तुतिकरण १३

परिच्छेद-चार

तथ्याङ्कको प्रस्तुतीकरण र विश्लेषण

४.१ छात्रवृत्तिपाउने र नपाउने विद्यार्थीको कक्षागत औषत प्राप्ताङ्क प्रतिशत १५
४.२. छात्रवृत्ति रकम, विवरण प्रक्राय, वितरण गर्ने समय र प्रयोगको विश्लेषण २३
४.२.१ छात्रवृत्ति रकमको विश्लेषण २४
४.२.२ छात्रवृत्ति रकमवितरण प्रक्रियाको विश्लेषण २५
४.२.३ छात्रवृत्ति रकमवितरण गर्ने समयको विश्लेषण २६
४.२.४ छात्रवृत्ति रकमप्रयोगको विश्लेषण २७

परिच्छेद-पाँच

प्राप्ती, निष्कर्ष र सुझाव

५.१ प्राप्ती २८
५.२ निष्कर्ष २९
५.३ सुझाव ३०
५.३.१ नीतिगततहका सुझावहरु ३१
५.३.२ अभ्यास तहका सुझावहरु ३१
५.३.३ अनुन्धानतहका सुझावहरु ३१

सन्दर्भ सामाग्री
अनुसूची

सन्दर्भ सूची

उच्चमाध्यमिकशिक्षा परिषद (२०६५), **उच्च माध्यमिक विद्यालय पाठ्यक्रम**, कक्षा-११, भक्तपुर : नेपाल सरकार, शिक्षामन्त्रालय ।

काफ्ले, पुष्पलाल (२०६८), **प्राथमिकतहको छात्रवृत्तिले सिकाई उपलब्धीमा पारेको प्रभाव, अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र**, पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विभाग, सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, इन्द्रपुर मोरङ्ग ।

खनाल, पेसल (२०६२), **शैक्षिक अनुसन्धान पद्धती**, तेस्रो संस्करण, कीर्तिपुर, काठमाण्डौ, सनलाइट पब्लिकेशन ।

छात्रवृत्ति कार्यन्वयन निर्देशिका - २०६८, नेपाल सरकार शिक्षा मन्त्रालय शिक्षा विभाग

नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३, काठमाण्डौ, हिमाल प्रकाशन ।

नेपालको संविधान २०७२, काठमाडौं: पैरवी प्रकाशन ।

पाठ्यक्रम विकास केन्द्र (२०६४), **माध्यमिक शिक्षा पाठ्यक्रम भाग-२,** नेपाल सरकार, शिक्षामन्त्रालय ।

पाण्डे, रेणु (२०६३), **प्राथमिक तहको छात्रवृत्तिले विद्यार्थी नियमिता र शैक्षिक उपलब्धीमा पारेको प्रभाव**, अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र, महेन्द्र रत्नक्याम्पस, ताहाचल काठमाण्डौ

विद्यालय छात्रावास व्यवस्थापन निर्देशिका - २०७१, नेपाल सरकार शिक्षा मन्त्रालय शिक्षा विभाग ।

विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम - २०७२/७३, नेपाल सरकार शिक्षा मन्त्रालय शिक्षा विभाग ।

विष्ठ (२००९),**युज एण्ड इम्प्याफ्ट अफ प्राइमरी लेभल दलित स्कलरसीप अप्रकाशित सोधपत्र**, त्रि.वि. काठमाण्डौ

राष्ट्रिय शिक्षा आयोगको प्रतिवेदन - २०४९, नेपाल सरकार शिक्षा मन्त्रालय

राष्ट्रिय योजना आयोग -२००२, नेपाल सरकार शिक्षा मन्त्रालय

शर्मा चिरन्जीवी र शर्मा निर्मला (२०६४), **शिक्षाको समाज शास्त्रीय र दर्शन शास्त्रीय आधार,** काडमाण्डौ : एम.के. पब्लिकेशन एण्ड डिष्ट्रीव्युर्स ।

शर्मा, कुवेरनाथ (२०६१), **शिक्षाको दर्शन शास्त्रीय एवम् समाजशास्त्रीय आधार**, काठमाण्डौ : रत्न पुस्तक भण्डार ।

शर्मा, गोपिनाथ (२०७१), **नेपालको शैक्षिक इतिहास,** मकालु प्रकाशन गृह : काठमाडौं ।

सेरिड, (२०६०), **विकासको निम्ति शिक्षा (शैक्षिक सामाग्री र शिक्षा)**, त्रि.वि., काठमाण्डौ सेरिड ।

सेरिड (१९९८), **शिक्षा र विकास,**त्रि.वि. काठमाण्डौ सेरिड

सेरिड (२००३), **इफेक्टीभनेस इन्सेन्टीभ स्कलरसिप प्रोग्राम फर गर्ल एण्ड डिसएडभान्टेज चिल्ड्रेन**, त्रि.वि. काठमाण्डौ सेरिड

सेरिड (२००४), **फ्री एण्ड कम्पलसरी प्रमरी एजुकेसन एन द कन्टेस्ट अफएजुकेसन फर अल**, त्रि.वि. काठमाण्डौ ।

श्रेष्ठ, मनमोहन, बजिमय, मच्छिन्द्र (२०५१), **नेपालमा सरकारी श्रेस्ता प्रणाली र बजेट व्यवस्था**, काठमाण्डौ : एम.के. पब्लिकेसन एण्ड डिस्ट्रिव्युटर्स ।